

en daad, voor grond. Ardigheid van de door den ide „volkomen zouden veel nelijksoortig- ners het gaat an de classis- iet tusschen i bijna de ge- n een kwestie atie. Zelfs ts van sus- dat, hoe men een „uiterste- maar slechts min is er bij voegdeheid of elf zou willen e. Bij Voetius Synode sprake one Generak ischien ook- sis, vervolgens ere Synode- overeenkomst

in De Basim zaak van het rd meegedeeld zegt de hoog-

en kerkeraad, e genomen is, ike leden zich te excommuni- ilerop, dat het xcommunicatie et tot de uit- e raad en de e gekkele par- kerken, waar ten en ouder- ren zijn, acht raad uitstelt, l der bezwaar- gen om zich e protesteer- olg heeft, zou llen bij geheel door deze naar het advies o nicatie uitstelt- omnis der ex- itvoering daur- ring of uit de rk ressorteert, rlem 1582, be- len Leidschen n hardnekkig- rodoxe leer- ekelijk af in de lezer kerk. De den predikant ndsche synode ij voortgaande i en Edam zul- e excommuni- e voorwaarden iggers niet aan d in de drie

thaes moet men aderingen zich idden met zijne le Synode van aak had opge- nabijheid van e synode van i. Ook Wiggers- wijl de synode rate in de be-

geheel andere- nam betrokken n, waarin een- groote moeilij- r een bepaald n een synode- er een Generak en, zij de uit- n van de kerk n gerezen zijn, an der synode-

sputabel geacht is nu reeds de rode bijna de de zaak-Geel- wel door de

t van Jezus i Jezus schrijft

velen te zijn, hoogste belang- a buitengewoon e gaan, wie die est Historische- begeerijk- Blij- dan onbewust, m.

en Volk", raakt het historische it is hem haast dikhheid zijn et pewel als the- lke stukken in n opgenomen.

Nu moet ik maar dadelijk zeggen, dat deze geheele kwestie mij, als godsdienstig mensch, bitter weinig interesseert. Als theoloog, als wetenschappelijk mensch, kan ik mij nog wel eens bezig houden met de vraag, hoeveel geschiedenis er gelegen is in wat ons omtrent Jezus wordt medegedeeld; al moet ik er dadelijk bijvoegen, dat ik niet genoeg wetenschappelijk onderlegd ben om in deze kwestie een welgefundeerde overtuiging uit te spreken.

Maar als godsdienstig mensch komt mij deze kwestie zeer onbelangrijk voor. En met de jaren wordt zij voor mij steeds onbelangrijker.

Want mijne oogen zijn al door meer opengegaan voor de waarheid, dat niet het werkelijk gebeurd zijn een bijbelverhaal belangrijk maakt voor ons innerlijk leven, doch alleen zijn geestelijke inhoud.

Half-historisch, ja zelfs onhistorische, verhalen kunnen ons hart veel te zeggen hebben.

Of dus alles historie is in wat de bijbelschrijvers omtrent Jezus vertellen is een zeer bijkomstige kwestie. Waarop het aankomt is dit, of wij de boodschap verstaan, die uit deze geschriften van Godswege tot ons komt, of we Zijn openbaring aan de menschen daarin weten te beluisteren.

Om maar een voorbeeld te noemen. Gesteld eens, dat aangeleerd werd: Jezus' zielsworsteling in Gethsemane heeft zich niet precies zóó toegedragen, of zelfs, heeft in het geheel niet plaatsgevonden, zou de religieuze waarde van dit verhaal daardoor dan lijden? Immers neen, want wij zouden gevoelen, dat — onverschillig hoeveel historie in dit verhaal mag zijn weergegeven — zóó de houding van den godsdienstigen mensch dient te zijn tegenover dat, wat hem wordt opgelegd en tegenover Hem, die het oplegt.

De auteur heeft aan Bakels herinnerd. Het treft daarom wel, dat deze in hetzelfde nummer aan het woord komt. Hij zegt (en lapt, zooals ieder verstaat, dadelijk uit een heel ander vaatje; hij heeft trouwens altijd een vaatje min of meer voor zich):

Het arme menschen. — Neen, ik ben geen hatelijk afbreker vol demonischen zin. Niet haat vervult mij. Maar liefde en meedoogen voor mijne medemenschen, wien waarheid en gode-adequate (= bij God passende) leer moet worden voorgezet, ... en geen godslastering.

Is dit laatste woord te sterk?

Maar zeg mij of er ter wereld hogere godslastering denkbaar is dan de duidelijk, ja plompeidelijk uitgesproken bewering, dat de God des Heelals, de God die Geest is, drie-en-dertig jaar lang in den vorm van een mensch in West-Azië heeft rondgewandeld, gesproken, gegeten, gedronken, gerust, geslapen, getwist, gedebatteerd, gezegend, gevloekt, geveend, gezeurd en wat al niet.

Wat is eene godslastering? Toch zeker ook: te zeggen dat de eenige eeuwige ware God rondloopt als mensch, zoodat men hem grijpen en gevangen nemen en slaan en kruisigen kan?

Voelt ge dat niet mede?

Lezer, ik wil direct toegeven, dat de Christenen, die dit leerden het niet slecht bedoelden, geen godslastering bedoelden. Goed. Maar ook de heidenen bedoelden met hun rarigheden-in-godsdienstzaken geen godslasteringen. Ze meenen het allemaal goed. Doch dit neemt niet weg dat de bewering „God-lep-33-jaar-langs-als-mensch-rond“ eene godslastering is!

Voelt ge dat niet mede?

Lezer, roomsch of rechtzinnig-protestantsch of modern-geloovig, of wie ge ook zijt, ik doe in goede een beroep op uw goeden wil. Stel u een ogenblik voor, dat ge nimmer van het Christendom en van de evangeliën hadt gehoord, en dat men u vertelde, dat er ergens in Azië of op Mars eene priesterschap is, welke leert dat de God des heelals daar bij hen eenmaal 33 jaar lang als „jaarlijk mensch“, dus als etend en drinkend en zuurstof tot zich nemend en de gewone stofwisselingsverrichtingen verrichtend mensch, had geleefd. ... zou u dit dan niet het toppunt van godslastering noemen?

Nu ja. Romeinen en Grieken en andere oude volken vertellen óók menselijke dingen van hunne goden. Maar dat waren (in het méérvoud) slechts goden, als ware ondergoden, in elk geval slechts onderdeelen van den Eeuwigen Eenigen. Van het Eeuwige Eene waaruit ook hunne goden waren voortgekomen, hebben ze nimmer durven leeren, dat het als mensch rondliep. Het was aan het Johannesevangelie be- schoren om deze culminatie van anthropomorphisme uit te spreken.

Dat is nu weer écht Bakels. Precies zeggen, waar hij het op ziet staan. Maar niet al te veel kwesties zien achter de kwesties. En ook nog al eens onzuiver redeneren. Zoals b.v. nog in het laatste zinnetje; dat Bakels niet begrijpt het verschil tusschen het heidensche anthropomorphisme en het bijbelsche, noch tusschen het bijbelsche anthropomorphisme en de verhouding, dat de Logos vleesch geworden is, — dat is voor ons moeilijker anders dan een vergissing te noemen.

Toch is in Bakels' geschrift iets, dat in de vergelijking met het eerste citaat uit De Hervorming ons wat leeren kan. In de erkenning, dat het historische feit het allerbeslissende is in de prediking van het evangelie, staat Bakels, die zich eraan stoot, dichter bij den bijbel zelf dan de andere auteur. Want de Grieken en Joden, die „dwaasheid“ roepen of: „erger- nis“, geven toch aan het feit getuigenis, dat het er is en in de bijbelsche evangeliieverkondiging onmisbaar is. En dat stelt de bijbel zelf vóór.

Bij onze zieken.

De Laman schreef onlangs:

„Bij zieken ben ik graag alleen.

Wanneer anderen er bij zijn, praten de menschen niet. Alleen zijnde doen ze het wel.

Daarom is ziekenhuis-bezoek zoo onvrij. Er zijn zoovele luisterende ooren rondom, vooral op de algemeene zaal.

In de huisgezinnen is dat ook vaak zoo. De menschen spreken dan hun hart niet uit, en hebben er toch soms zoo'n behoefte aan.

Daarom zit ik graag met een zieke alleen. We

kunnen van buiten naar zien, wat er van binnen ongaat. Ik heb aan sommige ziekenbedden soms zoo stil en aandachtig toegeluisterd. En dan af en toe een woordje gesproken. Dokters zeggen wel eens: „de zieken vertellen ons alles“. Maar er zijn dingen, die ze aan hun dominee vertellen, waar de dokter niet van weet. Dan moet er een heilige stilte zijn, waar niemand is dan God, de patiënt en de zielzorger.

De Lindeboom voegt hieraan toe:

Met groote instemming nemen we deze wijze woorden van De Laman uit de „Asser Kerkbode“ over.

Dat men een zieke met zijn dominee alleen moet laten, wordt slechts door weinigen begrepen. De meeste schijnen het eisch van beleefdheid te achten, dat althans een der huisgenooten er bij tegenwoordig zij. 't Gaat niet altijd even gemakkelijk, te vragen, dat men zich verwijdere. Wanneer een dergelijk verzoek gedaan moet worden in tegenwoordigheid van den zieke, bereikt men toch geen resultaat, ook al wordt er aan voldaan. De gewenschte „sfeer“ is er niet meer: het alleen-zijn heeft iets gewilds gekregen. Ook wordt niet altijd zoo'n verzoek goed opgenomen. We deden wel eens de ervaring op, dat de huisgenooten er zich door gekrenkt voelden.

Dat hun tegenwoordigheid het bezoek grootendeels onvruchtbaar maakte, zagen ze niet in. „Dominee kan toch wel zeggen wat hij zeggen moet, als wij er bij zijn?“

Hoe in dezen niet de publieke, maar dan toch de gemeentelijke opinie om te zetten?

Er kan op ingewerkt worden in de prediking, bij het huisbezoek, zelfs reeds op de catechisatie.

Maar ook de pers heeft hier een taak.

Daarom geven we de wijze woorden van De Laman door.

Ieder zielzorger zal toegeven, dat al menig uur bedorven is door de omstandigheid van de omstandigheid.

School en deugd.

Onder het opschrift Noblesse schrijft Mr. G. H. Arnhardt Jr in de Groene Amsterdammer:

Wie de wetenschap van het recht, den godsdienst, de geneeskunde, de scheikunde en nog zooveel meer beoefent, dien sta voor oogen dat hij fijne, edele en dus uiterst gevaarlijke wapenen hanteert. Hij zij door- drongen van de idee, dat naarmate hem een machtiger wapen is toevertrouwd, de verantwoordelijkheid jegens de menschheid grooter is, en misbruik ervan te slechter.

Zoo is dan de advocaat, die het recht helpt te kort doen, de geestelijke die zijn leerlingen misbruikt voor baatzuchtige oogmerken, de medicus, die opereert ter fine van het schrijven van eene rekening, de chemicus, die zich verhuurt aan een vervalschings- instituut en zoovoorts veel slechter dan de venter, die een opgeblazen schelvisch verkoopt, de winkler die steelt op het gewicht, de koopman, die een antiquiteitenfabriek heeft of de beursman, die zich vestmet met gapkoeren.

En nu is het wel treurig, dat de overheid grootendeels op haar eigen kosten menschen laat studeeren (het collegegeld is zeer gering) die later de subtielste kennis zullen hebben, die hen in staat zal stellen, het meest verfijnde onrecht te plegen, de geleerdste vervalschingen te bedenken. De Alma Mater voedt met overgrote gulheid iedere en alumnus; dat zij anders aan haar borst heeft gekoesterd, blijkt niet zelden, zoodat niet voor den buitenstaander, dan toch voor den insider. En die anders zetten de moederlijke gaven om in gif.

Waarom voor Hoogeschool, Bestuursacademie enz., dus voor die scholen waar men macht over zijn medemenschen leert verwerven, door wetenschap of ambt, geen toelatingsonderzoek ingesteld naar hart en ziel?

Waarom ieder eindexaminandus doorgezaagd op allerlei idiothe schijnkennis (als daar zijn, op hoeveel meter hoogte in Indië nog pauwen leven, of dat het nu juist de kolonel Pain-et-Vin was die in 1672 of daar- omtrent onze militaire situatie verknoede).

Waarom niet ook de zedelijke inhoud van den toekomstigen studiosus (in uitgebreiden zin) getoetst?

Moeilijk? 't Is moeilijk omdat het niet wordt ge- eischt. Zoodra er ergens een Napoleon is, houden de meeste problemen op, moeilijk te zijn, want waar een wil is, al is het de dwingende wil van een inder- daad groot regeerder, daar is een weg, die snel tot het doel voert.

Dat een corruptiegolf in Indië heeft gewoed, laat zien dat ons onderwijs eenzijdig is. Dat zelfs de groot- ste bandiet een gragen verdediger vindt (om contant geld), laat zien, dat ons onderwijs eenzijdig is. De politi- ke modderpoel laat zien...

Dat Napoleon kwesties opgelost heeft, gelooven wij niet. Hij heeft wel vragenbussen dichtgespijkerd. Soms is dat noodig. Maar de kwesties komen toch terug. Ook de hier aan de orde gestelde. Overigens heeft de kerk alweer gelijk gekregen hier.

K. S.

BOEKBESPREKING.

Gerard Brom, „Katholiek“.

Roermond — J. Romen en Zonen, 1924.

Een boek van Brom is altijd een verheuging. Schrij- vers als hij worden er niet veel in een eeuw in een polderland geboren. Zijn taal is smeedwerk; en men weet, dat smid zoowel de man heet, die met mokers zwaait als de ander, die goud en zilver bewerkt. Aan beide smeden is Brom verwant.

Het boek, dat hier voor ons ligt, heeft een titel, die niet volkomen dekt, wat voor- en tegenstander ervan zouden willen maken. Wie er „roomsch-katholiek“ van maakt, zal moeten erkennen, dat de schrijver veel heerlijks van „de“ kerk en haar leven laat zien aan den tijdgenoot, dat behalve de roomschen ook veel anderen hebben gegrepen en bewaard. Ik denk aan de harmonie tusschen stof en geest, tusschen actief en passief leven, tusschen ontzegging en annaarding van het leven, tus-

schen verbijzondering en werelddeping, en tusschen zoo heel veel andere dingen meer. Vandaar dat in dit boek honderden zinnen staan, die een gereformeerde van harte kan nazeggen, al komt natuurlijk het conflict met den schrijver aanstands op, zoodra men zoekt naar den achtergrond der dingen. En wie daarom weer geneigd zou zijn „katholiek“ te lezen, zonder nadere begrenzing van het begrip door de toevoeging van het praedicat „roomsch“, die zou toch ook weer den schrijver niet in alles kunnen volgen, want hij heeft het wel heel degelijk over de roomsche moederkerk. En hij betoogt, dat wat nog van de roomsche heerlijk- heden valt binnen het bereik van de niet-roomsche gedachten, toch alleen in Rome langs normalen weg groeien en bloeien kan.

Moest ik een vergelijking trekken, dan zou ik durven zeggen, dat dit boek voor de Roomschen in het hizon- der zou kunnen zijn, wat Schleiermachers Reden über die Religion betekenden voor de Gebildeten onder haar verachters in het algemeen; natuurlijk, indien de omstan- digheden van toen en nu niet zoo ongelijk waren. Rome richt zich heel vaak tot zulke menschen en dikwijls met bewonderenswaardigen tact. Brom gaat direct in het eerste gelid staan, zoodra hij den strijd gaat meedoen. Het is zijn recht; hij kan niet anders.

Over het algemeen is zijn werk bezonnen. M.i. heeft het zich weten te vrijwaren van de al te lenige en vrijmoedige accommodatiepogingen waaraan Broms Aro- paag zich te buiten ging, b.v. in de aanprijzing van de mis als vervulling van den dieperen hartewensch van nagenoeg alle ketteren. Daardoor is dit werk voor de Roomsche propaganda nog beter en voor den buiten- staander nog bewonderenswaardiger, en — oorzaak van nog actiever bedachtzaamheid.

Dat hij altijd juiste beweringen geeft, zou ik niet durven zeggen. Als het heet, dat Rome niet zegt: óf het een óf het ander, maar liever: én het een én het ander, dan denken wij hier liever niet aan de repetitie van het aloude: anathema sit. Dat het pro- testantisme „dubbel vurig naar de leer van de Ver- zoening greep, toen het zich hopeloos verscheurd voelde“, zouden wij niet graag nazeggen. En uit het heele boek zijn honderde prikkende (in niet-kwaden zin bedoeld) uitspraken te noteeren. Maar het geheel is het werk van een geest, dien wij om wat liefs zouden willen zien ijveren voor de gereformeerde gedachte.

K. S.

P. Nieuwstraten, „Heilig Huwelijk“.

Bruinisse — J. v. d. Wal, 1925.

Heusch, het spijt me voor schrijver en uitgever. Maar ik kan er niets aan doen. Wat mij bijbleef is na vol- brachte lezing ongeveer niets anders dan: slechte taal, machtloze uitbeeking, alordige correctie, tegenstrij- dige karakterbeschrijving, mislukte probleemstelling, kwalijk verborgen gepeuter aan eigen tekst en nog veel anders, waarvan de vermelding nu wel niet meer noodig zal zijn. Ik wilde het liever anders zeggen, maar zie geen kans.

K. S.

Prof. Dr J. de Zwaan, „De Openbaring van Johannes“, toegelicht en colometrisch vertaald.

Haarlem — Erven F. Bohn, 1925.

Naar ik meen te weten, heeft de schrijver van dit werkje wel eenig bezwaar tegen de manier, waarop in „Tekst en Uitleg“ de Openbaring is verklaard door Willemze. In elk geval is zulk bezwaar wel geopperd uit den kring van schrijvers geestverwanten. Dat verwon- dert ook niet. Wat Willemze schreef, klopte in groote lijnen zoo bijzonder op wat de gereformeerden van den laatste tijd hadden geschreven over de Open- baring, dat zij zelf, voor zoover nog in leven, er ver- wonderd over zullen hebben gestaan. Het is toch een bekend feit, dat „Tekst en Uitleg“ op verscheiden pun- ten van de gereformeerde bijbelbeschouwing toont af te wijken, juist in beginsel. Wat prof. De Zwaan geeft is voor een gereformeerde niet aannemelijk; hij gaat van andere praemissen uit bij de vertolking van de Open- baring en heeft daar zijn redenen voor. De een denkt, dat een gereformeerde daarom niet wil weten van de kwesties, die zich voordoen en zucht: sancta simplicitas; maar de ander, meer met de gereformeerden bekend, weet, dat zij de kwesties wel degelijk kunnen kennen en toch hun standpunt handhaven. Daarom zal laatst- genoemde zich ook niet verwonderen, als de gereformeer- der, die studeeren (de anderen niet) zich toch óók van deze studie kunnen bedienen. Want al wat den historischen achtergrond van de Openbaring kan doen zien, is een gereformeerde welkom. Prof. De Zwaan is onder de niet-gereformeerden een eigenaardige ver- tolker van het boek: hij gaat met de modernen niet door dik en dun mee en zegt toch dingen, die heu in hun methode van onderzoek soms principieel in het gelijk stellen. Anderzijds weet hij de Openbaring te waardeeren op een wijze, die voor een moderne weer even naïef moet lijken als voor velen uit de kringen van prof. d. Z. weer de gereformeerde kommen- taren op de Openb. Studeerenden kunnen met dit boekje winst doen; anderen zou ik liever raden, bij de gere- formeerden te blijven, ook omdat de auteur niet naar volledigheid heeft gestreefd en zich beperkt tot enkele algemeene richtlijnen.

K. S.

A. Rinkel, „Uit den Rijkdom Zijner Ge- nade“, Overdenkingen.

G. J. A. Ruys' U.-Mij. — Utrecht.

Hier vindt de lezer 3 deelen. Elk deel bevat een reeks overdenkingen. Deel I („Uit de liefde Gods“) is bestemd „voor den kerstkring“. Deel II („Door de genade onzes Heeren Jezus Christus“) is „voor de lijdensweken, pa- schen en pinksteren“. En deel III („Tot de Gemeenschap des Heiligen Geestes“) is bestemd „voor de weken na Pinksteren“. Het kerkelijk jaar is dus in zijn geheel ge- volgd. Het merkwaardige is in deze korte overdenking, dat de schrijver oud-katholiek pastoor en hoogleeraar